

DRUZIÁNA

A keresztnévadás motivációja elsősorban hagyományokon, de egyszersmind az éppen aktuális divaton is alapszik. Különösen igaz ez az idegen keresztnévek átvételére. Ahogyan napjainkban megfigyelhető egy-egy különös, sokszor meghökkenítő keresztnév feltűnése a magyar névanyagban (pl. külföldi filmsorozatok főszereplőinek neve), úgy a jelenség már a középkortól nyomon követhető.

A következőkben egy – elsősorban erdélyi nemesi családok körében kedvelt – női keresztnév elterjedését kísérjük figyelemmel. A címben megadott formán kívül a következő variánsokat találjuk a középkori és korai újkor névanyagában: Drusina, Druzina, Drusiana, Drusiána, Drusianna, Druzsiána. Két becézett névalak is előfordul, mindkettő a név rövidülése + egyszerű képző felépítéssel, ezek a Druzsa és a Druzsi. A név különféle változata elsősorban a források változó helyesírásának tudható be, máskor a magyar nyelvhez való igazodás hangtani szabályai szerint módosult. Így a hosszú n-es változat kialakulhatott két magánhangzó közti megnyúlással, geminációval, de elképzelhető az analógiás hatás is az Anna név mintájára. Vélhetően az s-sel írtak esetében is zs-t ejtettek, de végbemegetett a két magánhangzó közti „s” zöngésedése is.

A névtani irodalomban elsőként Wertner Mór hívta fel a figyelmet arra, hogy a Drusiana név előzménye a római Drusilla lehetett.¹ Octavianus - a későbbi Augustus császár (i.e. 31 - i.sz. 14) - második felesége, Livia Drusilla viselte először ezt a nevet. Ő annak a Drusus nemzetségnek volt leszármazottja, amely nevét egy – az ellenség vezérét, Drausust párviadalban legyőző - nevezetes őseről kapta.² A nemzetség tagjai közül a reformjairól híressé vált Livius Drusust (+ i.e. 91) említhetjük, aki néptribunusi és consuli tisztséget is viselt.³ Ennek nyomán Livia Drusilla korábbi házasságából származó fiát („idősebb”) Nero Drusus, a másik fiától származó unokáját pedig „ifjabb Drusus”-ként tartja számon a történetírás. A nemzetség az előbbi ágán folytatódott tovább, s ennek leszármazottja Caligula császár (37-41), akinek nővérét, Julia Drusillát (+ 38) halála után istennővé is nyilvánították.⁴ A Drusiana és Drusilla név közötti kapcsolat tehát annyiban igaz, hogy a Drusilla keresztnév a Drusus nemzetség nőtagjainál volt divatos, s nemzetség nevéből származtatott melléknév („drususi”) nőnemű formája valóban a Drusiana alakot adja meg.⁵

¹ Wertner Mór: Névmagyarázatok II. Régi magyar női nevek. Nyelvészeti Füzetek 77. Bp. 1917. 20.; a világi latin eredetű nevek között sorolja FEL KARÁCSONY SÁNDOR ZSIGMOND is. (Személyneveink 1600-tól 1700-ig. In: Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára. Szerk.: BÁRCZI GÉZA - BENKŐ LORÁND. Bp. 1956. 415-419.; KARÁCSONY SÁNDOR ZSIGMOND: Személyneveink 1500-tól 1800-ig. Nyelvtudományi Értekezések Bp. 1961. 62., 80.

² Suetonius: A caesarok élete. Bp. 1994. Tib.3 140.

³ Ókori lexikon. Szerk.: PENCZ VILMOS. Bp. 1902 (1985) I/2. 605-607.

⁴ Michael Grant: Róma császárai. Bp. 1996. p. 20. 23. 25. 32-33. vö. még a Julius-Claudius dinasztia leszármazási táblájával is.

⁵ Finály Henrik: A latin nyelv szótára. Bp. 1884. 649.

Az ókor folyamán a név másutt is kedvelté vált. A Drusilla nevet viselte I. Heródes Agrippa zsidó királynak a leánya, aki második férje, Felix helytartó oldalán Pál apostollal is találkozott.⁶ Ismeretes még Szent Drusina (Drusilla, Drosis) – elterjedtebb nevén Szent Droside – személye is, aki Antiochiában halt mártírhalált. A legenda szerint – bár ebben a különböző korú iratok nem egyeznek – Traianus császár (98-117) lánya lett volna, aki társnőivel keresztény mártírok holtteste után kutatott. Amikor letartóztatták, forró vízben főzték meg őket. Az egyház a későbbiekben kevés hitelt adott Drusina „primitív kultuszának”, sőt sokáig mártírhalálának napja is kérdéses volt; ma december 14-én emlékeznek meg róla.⁷ Ugyanakkor példája jól mutatja, hogy a Drusilla és Drusina nevek adott esetben lehetnek egymás alternatívái.

A név középkori divatja azonban mégsem a fenti személyeknek, hanem egy Szent János evangelista és apostol cselekedeteiről szóló apokrif történetnek köszönhető. A legenda szerint Domitianus császár halála (96) után János éppen visszatért Patmosz szigetéről Efezus városába, amikor egy halottas menettel találkozott, s a gyászolók kérésére feltámasztotta a halottat, egy bizonyos Drusianát.

Amikor aztán bement a városba (ti. János), Drusianát, aki igen szerette őt és nagyon várta a jövetelét, holtan vitték elébe. Szülei, az özvegyek és az árvák mondták neki: „Szent János, íme itt hozzuk Drusianát, aki mindig a te intelmedet követve táplált minket, és oly nagyon vágyott jövedeledre, mondván: - Ó, bárcsak láthatnám Isten apostolatát, mielőtt meghalok! Íme, te megjöttél, de ő nem láthatott meg téged.” Ekkor megparancsolta, hogy tegyék le a saroglyát, és oldozzák ki a holttestét, mondván: „Az én Uram, Jézus Krisztus támasszon fel téged, Drusiana, kelj fel, menj házádba, és készíts nekem ételt!” Ő pedig tüstént felkelt, és serényen igyekezett az apostol parancsát teljesíteni, mintha nem is a halálból, hanem csak álmából kelt volna fel. (Grüll Tibor fordítása)⁸

⁶ ApCsel 24,24.; HERBERT HAAS: Bibliai lexikon. Bp. 1989. 266.

⁷ Bibliotheca Sanctorum. IV. Roma 1964. 840-841. Ezúton mondunk köszönetet Juan Cabellonak ötleteiért és a fordításokban nyújtott segítségéért.

⁸ JACOBUS DE VORAGINE: Legenda aurea. Válogatta: MADAS EDIT. Bp. 1990. 31. Ugyanakkor az apokrif hagyomány már ezt megelőzően is biztosan ismert volt Franciaországban. Ennek nyomán kaphatta nevét Drusiane de la Tour, aki a 11. század végén – 12. század elején élt (vö. pl.: MARCEL FOUCHÉ: Le bourg, la porte et le fief de la tour d'Anguitard Bulletin de la Société des Antiquaires de l'Ouest, 3e trimestre 1961. p. 229-236.) Érdekeség, hogy az apokrif irodalomban létezik egy másik, kevésbé ismert történet is Drusiana felélesztéséről. Eszerint Andronicus feleségeként Szent János körében élt, s halt meg úgy, hogy nem tudta viszonozni Callimachus szerelmét. A Sátán által megszállt Callimachus - Andronicus intézője révén - bejutott a sírba, hogy meggyalázhassa a lányt, de egy angyal megakadályozta ebben: egy kígyó képében megölte az intézőt, az összeesett Callimachus testére pedig egyszerűen ráült. Másnap Jánosék fedezték fel őket a sírban, s látták, amint az angyal szemük láttára a mennybe megy. Az apostol először Callimachust keltette fel, aki beszámolt a szándékáról, de látta az angyalt is, akinek hatására megtért. János ezután Drusianát élesztette föl, aki megbocsátott a férfiaknak, és kérésére az apostol az intézőt is feltámasztotta, ám ő egyszerűen otthagya őket, holttestét nem sokkal később találták meg. (The Apocryphal

A csodatételt a *Legenda aurea* őrizte meg számunkra, melyet 1261-1266 között Jacobus de Voragine állított össze számos forrás, köztük apokrif iratok, alapján. Ennek nyomán a történet bekerült az egyházi művészet ikonográfiájába is. Drusiana feltámasztását olyan híres festők festették meg, mint Giotto (1320 k. a firenzei Sta Croce Peruzzi-kápolnája)⁹, Donatello (1430 k. a firenzei S. Lorenzo, Sagrestia Vecchia) vagy Filippino Lippi (1502, a firenzei Sta Maria Novella Strozzi-kápolnája).¹⁰ Mindezek alapján úgy véljük, hogy a középkori Drusiana név eredete – szemben a névtani irodalomban leírtakkal¹¹ – kimondottan egyházi eredetű, még ha közvetve valóban világi, latin gyökerekre nyúlik is vissza.

A *Legenda aurea* számtalan példánya nemcsak Európa más országaiban forgott közkézen, hanem vélhetően Magyarországon is. Sajnos a szórványos adatokból ma már nehezen ítéltető meg, vajon a *Legenda* milyen mélységben volt ismert és elterjedt hazánkban. A 14. század első felében egy magyarországi domonkos szerzetes készített egy kódexmásolatot, amely válogatás volt a *Legenda* szövegéből, kiegészítve három magyar szent történetével.¹² A 14. század második negyedében – valószínűleg Itáliában – másolhatták a gyönyörű képekkel díszített Magyar Anjou Legendáriumot, melynek szöveges részei nagyrészt a *Legenda aurea*ra épülnek. A Drusiana feltámasztásáról szóló esemény itt két képben került megfestésre.¹³ Tudjuk, hogy készült a Legendának egy kódexmásolata személyesen Luxemburg Zsigmond megrendelésére, igaz, ez ekkoriban még csak a király és nem a környezete igényeit minősíti.¹⁴ Ezenkívül már a 15. század elejétől nyomon követhető egy-egy példány megléte művelt értelmiségiek, elsősorban papok környezetében is.¹⁵ Nem ismerjük viszont, hogy a Legendának mely részei kerültek be a magyarországi kódexekbe (a másolók általában önkényesen válogattak), vagy a prédikációk során melyek hangzottak el egyáltalán a templomokban. Ami-

---

New Testament. Acts of John. Translation: Montague Rhodes James. Oxford 1924. No. 63-86.)

⁹ GIANCARLO VIGORELLI – EDI BACCHESCHI: Giotto életműve. Bp. 1984. 121.; vö: MAROSI ERNŐ: A középkor művészete. II. Bp. 1997. 61.

¹⁰ Vö: VAYER LAJOS: Az itáliai reneszánsz művészete. 45. 131. 176. kép.

¹¹ Vö.: 1. jegyzet.

¹² MADAS EDIT: A *Legenda aurea* a középkori Magyarországon. Magyar Könyvszemle 108 (1992) 2. 93-99. 94-95.

¹³ Magyar Anjou Legendarium. Hasonmás kiadás. Sajtó alá rendezte: LEVÁRDY FERENC. Bp. 1973. 19. 36. VII-3. 4.

¹⁴ A kódex csak Zsigmond halála után, 1446-47-ben készült el. (HOFFMANN EDITH: Régi magyar bibliofilek. Hasonmás kiadás. Szerk. és jegyzetekkel ellátta: WEHLI TÜNDE. Bp. 1992. 32.; vö. MADAS i. m. 1992. 96.)

¹⁵ 1400-ban Weiteni Orbán javadalmas pap végrendeletében de Voragine böjti prédikációira van adat (HÁZI JENŐ: Sopron szabad királyi város története. II/1. Sopron 1930. 3. sz.). Szintén a Zsigmond-korban kerül a *Legenda aurea* egy példánya a lőcsei Szt. Lélek-templom könyvtárába (HOFFMANN i. m. 226.). 1481-ben Preirer György javadalmas pap, 1496-ban Joannes Kakas bécsi studens, 1520-ban Wolfgang Flachel birtokában volt a *Legenda* egy-egy másolata. (HÁZI i. m. 15. sz.; HOFFMANN i. m. 271. és HÁZI i. m. 125. sz.)

kor Temesvári Pelbárt, a nagy hatású ferences egyházi író 1498-ban közreadta Pomeriumát, célja bevallottan az volt, hogy a papság számára egy használható prédikációgyűjteményt állítson össze, nem utolsósorban a prédikációk egységesítése végett.¹⁶ A Pomerium trilógiájának első része (Sermones de Sanctis) itt is nagyrészt a Legenda Aurea hagyományára támaszkodott.¹⁷

A 15. század végétől – 16. század elejétől látványosan megszorodnak a Drusiana-történet hazai ismeretére vonatkozó adataink.¹⁸ A kiadott magyarországi irodalomban az 1519-ben készült Debreceni kódex idézi először a legendát,¹⁹ majd a Karthauzi Névtelen 1526-27-ben írt művében találkozunk ismét az apostol csodatételével.²⁰ A Drusiana-hagyomány ezzel egyidőben megjelent a hazai képzőművészetben is: a lőcsei Szent Jakab-templom 1520-ban készült Szent Jánosoltára ábrázolja Drusiana feltámasztását.²¹ Az ikonográfiai szempontból különösen érdekes táblakép programját maga a művelt donátor-plébános, Henckel János alkothatta meg, akinek jelentős, ma már sajnos csak részben ismert könyvgyűjteménye volt.²² Szintén az 1520-as évektől adatolható a Szent Jánosnak titulált harangok öntése is, mely az apostolszent kultuszának hazai elterjedését mutatja.²³

A kutatás már korábban rámutatott, hogy mind a Debreceni, mind az Érdy-kódex többféle forrásból merített, és a Drusiana feltámasztásáról szóló rész mindkét esetben valószínűleg a 14. században összeállított Catalogus Sanctorumra megy vissza.²⁴ A Catalogus összeállítója Petrus de Natalibus pap, majd equilói püspök volt, aki forrásául Szent Jeromos Martyriológiumát használta fel. A szakirodalom azonban rendszerint rámutat művének a Legenda aureával

¹⁶ A nevezetes prédikátor műveiről: Temesvári Pelbárt válogatott írásai. Szerk. és jegyzetekkel ellátta: V. KOVÁCS SÁNDOR. Bp. 1982.

¹⁷ SZILÁDY ÁDÁM: Temesvári Pelbárt élete és munkái. Bp. 1880. 11. 52-54.; HORVÁTH CYRILL: Temesvári Pelbárt és beszédei. Bp. 1889. 9-10.

¹⁸ A hazánkban elterjedt szentkultuszokról általában: KLANICZAY GÁBOR: A középkori magyarországi szentkultusz-kutatás problémái. Történelmi Szemle 1981/2. 273-286. Szt. János apostol hazai tisztelete a középkorban átlagosnak mondható. Templomok patrónus szentjeként – nem túl nagy számban – már az államalapítástól fogva előfordul (vö: KOVÁCS BÉLA: Magyarország középkori patrocíniumai. Agria XXV-XXVI. 1989-90 407-419.). A magyarországi művészek az apostol alakját kehellyel a kezében vagy Krisztus keresztje alatt - Szűz Mária társaságában - ábrázolták, azonban legtöbbször csak a szent szimbólumát jelenítették meg. A gótika idején végig ismert volt még az apokrif hagyományból táplálkozó jelenet Szűz Mária haláláról, amikor az ágyat körbeálló apostolok között - legközelebb Máriához – Jánost is ábrázolták.

¹⁹ Nyelvemléktár XI. Debreceni codex. Közzéteszi: VOLF GYÖRGY. Bp. 1882. 42.

²⁰ Nyelvemléktár IV. Érdy codex. Közzéteszi: VOLF GYÖRGY. Bp. 1876. 260.

²¹ RADOCSAY DÉNES: A középkori Magyarország táblaképei. Bp. 1955. 381. CCI. tábla.

²² VÉGH JÁNOS: Adatok táblakép-festészetünk ikonográfiájához. Művészettörténeti Értesítő 8 (1959) 143-153. 1. kép.; HOFFMANN i. m. 290-293.

²³ BÁLINT SÁNDOR: Ünnepi kalendárium I. Bp. 1977. 88-109.

²⁴ A témáról általánosságban: TÍMÁR KÁLMÁN: Magyar kódex-családok II. Irodalomtörténeti Közlemények 37 (1927) 210-224.; VARGHA DAMJÁN: Kódexeink legendái és a Catalogus Sanctorum. Bp. 1923. 16. 21.

való szoros kapcsolatára is.²⁵ Más vélemény szerint a Debreceni kódex vonatkozó szövegrészlete közvetlenül a *Legenda aurea*ra és/vagy Temesvári Pelbárt Pomeriumára támaszkodik.²⁶ Bárhogyan is van, biztos, hogy a számunkra érdekes szövegrészlet egy 15. század végi közbülső forrásból származik, hiszen nemcsak Temesvári Pelbárt idézett munkája, hanem a *Catalogus Sanctorum* első pedig kiadása is csak ez idő tájt (1493-ban) keletkezett.²⁷ Nem mellékes ebből a szempontból a növekvő számú nyomtatott könyvek elterjedése sem, mely – a hagyományos kéziratos könyvek mellett - nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az Európában közkedvelt irodalom eljusson a magyarországi papsághoz és nemességhez is.

A Szent János-kultusz mégsem válhatott igazán jelentőssé Magyarországon, nem utolsósorban a terjedő reformációnak köszönhetően (már a Karthauzi Névtelen is a „lutheri eretnekséggel szemben” fogalmazta meg művét). Az apostol tisztelete fokozatosan a népi vallásosság tárgya lett - a halotti torokhoz, áldomáshoz kötődő népszokások máig élnek²⁸ -, a Drusiana-történet pedig eltűnt a hazai köztudatból. Jól illusztrálja a folyamatot Kolosi Török István 1635-ben kiadott „Az Szent János evangélista és apostol históriája”, mely forrásul egy Szent János életéről készült, 1587-es művet jelöl meg. Az ott olvasható történeteket mind átveszi, csupán egyet hagy ki: ez pedig a Drusiana feltámasztásáról szóló csodatétel,²⁹ melyet, úgy látszik, nem ítélt túl érdekesnek.

Nehéz megítélni, hogy mennyiben a hiányosan megmaradt irodalom- és művészettörténeti emléktanyag egyenetlenségének, mennyiben valós tendenciának köszönhető, hogy a Drusiana-hagyomány elterjedtségére a 15. század legvégétől sokasodnak meg az adataink. A kérdés eldöntésére egy más módon teszünk kísérletet: az alábbiakban megvizsgáljuk a Drusiana név gyakoriságát a hazai névadásban.

A keresztnév ismereteink szerint 1457-ben tűnik fel először Magyarországon.³⁰ 1460-ban a mindössze hároméves Rozgonyi Drusiana vőlegénye, Pelsőci Vajdafi Pál apósával, Rozgonyi Sebestyénnel kötött egyezségéről van szó oklevélben.³¹ Lényegesnek tartjuk, hogy a Drusiana név a 15. század közepén

²⁵ VARGHA i. m. 21.; Új magyar irodalmi lexikon 1. i. m. 412.

²⁶ HORVÁTH CYRILL: Középkori legendáink és a *Legenda Aurea*. Bp. 1911. 9-11.

²⁷ VARGHA i. m. 21.

²⁸ BÁLINT i. m. 88-109.; Magyar Katolikus Lexikon. V. Főszerk.: DIÓS ISTVÁN. Bp. 2000. 587-591.

²⁹ Régi Magyar Költők Tára 4. XVII. század. 484-501., Reuchlin: Liber de Verbo Mirifico c. művének vonatkozó részletét is itt olvasható. (675-677.)

³⁰ Árpád-kori forrásainkban a név nem fordul elő, s noha a közzétett névtani összesítések idején még nem volt teljesen feldolgozott az Árpád-kori oklevéltanyag (ma már igen), ez a megállapítás nagy valószínűséggel ma is áll. A korszakra vonatkozó névtani összefoglalások közül a legfontosabbak: BERRÁR JOLÁN: Női neveink 1400-ig. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 80. Bp. 1952.; FEHÉRTÓI KATALIN: Árpád-kori kis személynévtár. Bp. 1983.

³¹ A Héderváry-család oklevéltára I. Közli: RADVÁNSZKY BÉLA-ZÁVODSZKY LEVENTE. Bp. 1909. 231. sz. reg.; vö: A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa.

még egyedülállónak számít, újabb feltűnésére közel fél évszázadot kell várni. Ezért indokolt vele a többi előfordulástól elkülönítve foglalkozni. Természetesen a névadás motivációját ma már aligha lehet pontosan kideríteni, az alábbiakban csupán néhány szóba jöhető szempontra hívjuk fel a figyelmet.

Kézenfekvő, hogy a keresztnévadást magára a *Legenda aurea* vagy az ennek nyomán elhangzó prédikációkra vezessük vissza. Ugyanakkor felvetjük annak lehetőségét is, hogy a *Drusiana* név ötlete ekkor még nem a hazai Szent János-kultuszról táplálkozik, hanem közvetlenül külföldről. A Rozgonyiakkal Luxemburg Zsigmond új hatalmi politikájának köszönhetően, mint magas rangú országos tisztségek betöltőivel találkozhatunk.³² Az említett Rozgonyi Sebestyén (+1461) pályafutásáról ugyan csak Zsigmond halála után, 1439-ből vannak az első adataink, azaz Zsigmond korában még ifjú volt. Tudjuk viszont, hogy a király aktív diplomáciájának köszönhetően a magyar főnemesség színe-virága is eljutott idegen honba, hiszen a király hosszú távollétei idején az ügyeket is onnan intézte.³³ Elég felidézni, hogy 1433-ban, az uralkodó Rómában történt császárrá koronázása idején száznegyvenen járultak valamilyen kéréssel a király színe elé a magyar arisztokrácia köreiből.³⁴ Ráadásul Sebestyén felmenői között számos országos főméltóság akadt, akiknek már csak tisztüknél fogva is el kellett kísériük a királyt, így elvileg az ifjú Sebestyénnek is volt lehetősége külföldre jutni. Ilyen alkalmakkor a magyar főurak – a források tanúsága szerint – számos újdonsággal is megismerkedhettek,³⁵ így például az európai névadási szokásokkal is.

Rozgonyi Sebestyén rövid pályafutása során végig a Hunyadi-párt kitartó híve volt, előbb pozsonyi ispán, majd hol országnagyként, hol nagyszombati kapitányként tűnik élénk.³⁶ Mátyás hatalomra jutását követően erdélyi vajdai tisztséget viselt, sőt felesége – aki Hunyadi János unokahúga volt – révén maga is a

---

1341-63, 1421-1526. CD-ROM Arcanum Adatbázis. Szerk.: RÁCZ GYÖRGY. é. n. Dl. 15458.

³² MÁLYUSZ ELEMÉR: Zsigmond király uralma Magyarországon. Bp. 1984. 66. ENGEL PÁL: Zsigmond bárói: rövid életrajzok. A Rozgonyiak. In: Művészet Zsigmond király korában 1387-1437. I. Bp. 1987. 440-444. 458.

³³ Így Zsigmond két, Konstanzban kiállított oklevelét ellenjegyezte Rozgonyi Simon fia István illetve Rozgonyi János. (Zsigmond-kori oklevéltár VI. Összeállította: MÁLYUSZ ELEMÉR - BORSA IVÁN. Bp. 1999. 1595. ill. 1604. sz. reg.)

³⁴ ENGEL PÁL: Szent István birodalma. Bp. 2001. 204.; ENGEL PÁL: Az utazó király: Zsigmond itineráriuma. In: Művészet Zsigmond király korában. 1387-1437. I. Bp. 1987. 70-92.

³⁵ Közismert Rozgonyi Sebestyén unokabátyja, István 1416-ban kelt levele Párizsból, aki az utcákat járva, – akárcsak ma a magyar turisták – elképedt az üzletek és árucikkek drágaságán, „... de pénz híján, egyet sem akarunk látni belőlük”-írta. (Budapest történetének okleveles emlékei Szerk.: KUMOROVITZ L. BERNÁT. Bp. 1987. III/2. 2.); Zsigmond-kori oklevéltár. V. Összeállította: MÁLYUSZ ELEMÉR-BORSA IVÁN. Bp. 1997. 1661. sz. reg.)

³⁶ ENGEL PÁL: Magyarország világi archontológiája. 1301-1457 II. Bp. 1996. 207.; vö. A középkori Magyarország levéltári... i. m. Dl. 13423.

király rokonának számított.³⁷ Pályafutása során kapcsolatba került a Hunyadi-szimpatizánsok nyitott szellemiségével, kapcsolatai révén továbbra is megvolt a lehetősége külföldi tapasztalatokat szerezni. Láttuk, hogy Itáliában a Drusiana-történet közismert volt, nemcsak mint közszájon forgó legenda, hanem híres festők témájaként is.

Lényegesebbnek tartjuk azonban, hogy Itáliában ekkoriban már felkapott lett a keresztnév. Nem kisebb egyéniség, mint Francesco Sforza – 1450 és 1466 között milánói herceg – volt az, aki egyik, 1437-ben született lányát Drusianának keresztelte. Drusiana 1464-ben-ben Jacopo Piccinino zsoldoskapitány felesége lett, majd mikor a férjét a herceg eltávolította Milánóból, elindult, hogy megkeresse. Ekkor értesült arról, hogy a zsoldoskapitányt apja meggyilkoltatta.³⁸

Véleményünk szerint tehát a keresztnév hazai feltűnésében elsősorban a külföldi névhasználati divatot kell látnunk. Ennek kapcsán utalnunk kell arra, hogy a Drusiana név választása önmagában még nem feltételezi akár a reneszánsz kultúra, akár az (apokrif) evangéliumi irodalom beható ismeretét. Ugyanez tapasztalható a lovagi kultúra esetében is, amint arra a hazai szakirodalom már rámutatott.³⁹ A magyar nemesség ebben a korban is csak bizonyos külsőségeiben vette át a lovagi kultúrát – ilyen volt az idegen keresztnevek átvétele –, ám annak behatóbb ismeretéhez már sem a műveltsége, sem az igénye nem volt meg. Mindezek ellenére a Druzsiana keresztnév használatát ezután tovább követhetjük a Rozgonyiak családfáján. Vélhetően a névadási hagyománynak köszönhetően Rozgonyi Druzsiana testvére, László kamarásmester és felesége, Alsólendvai Bánffy Erzsébet lányuknak szintén ezt a nevet választotta egy 1491-es adat szerint.⁴⁰

Ezután más családokban is kedvelté vált a Drusiana keresztnév. Előbb a Kassa környékéről való Semsey családban bukkan fel a név – Semsey VI. László (+1503 előtt) és felesége, Lucia leánya viselte⁴¹ –, majd 1552-ben a Gyula környéki Bagdy család utolsó férfitagjának, Mihálynak nőtestvéréről, Bagdy Druzsinaról van adatunk.⁴² Ezzel párhuzamosan Erdélyben is feltűnik a név. 1539-ben volt Récsey Druzsina és Gyerómonostori Kemény Miklós esküvője⁴³,

³⁷ ENGEL PÁL - KRISTÓ GYULA - KUBINYI ANDRÁS: Magyarország története 1301-1526. Bp. 1998. 218.

³⁸ A legfontosabb adatokra és a további irodalomra: Enciclopedia Italiana XXVII. Roma 1935. 154. uo. XXXI. 572. Francesco Sforza lányának névadására már Wertner Mór is felhívta a figyelmet (WERTNER i. m. 20.).

³⁹ KURCZ ÁGNES: Lovagi kultúra Magyarországon a 13-14. században. Bp. 1988. 225-235. 243-252.; MÁLYUSZ i. m. 266-269.; ENGEL – KRISTÓ - KUBINYI i. m. 186-189.

⁴⁰ ENGEL PÁL: Középkori magyar genealógia. Arcanum adatbázis. CD-ROM Bp. é. n.

⁴¹ NAGY IVÁN: Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Pest 1857-68. X. köt. 136.

⁴² Gyula város oklevéltára (1313-1800) Szerk.: VERESS ENDRE. Bp. 1938. 230. sz. oklevél, 177.

⁴³ A Kemény családban is továbbélt a Druzsanna név: egyrészt Kemény György felesége, Kendeffy Druzsanna révén (NAGY i. m. VI. 193.), másrészt Kemény Druzsiana

lányuk Győröfi Druzsina előbb Zutori Pál, majd annak halála után Zsombori György (+1549) felesége lett.⁴⁴ Újabb nevezetes család a Losonczi Bánffyaké, akiknél, mint látni fogjuk, igazi hagyománnyá vált a keresztnév: Bánffy Druzsianára (apja Bánffy Mihály) 1500-ból van az első adat.⁴⁵

Összegezve tehát elmondhatjuk, hogy *a névadás fellendülését a 15. század végétől - 16. század elejétől követhetjük nyomon*. Megfigyelésünk ezzel megerősíti az irodalom- és művészettörténeti adatokból kirajzolódó képet, amely arra mutat, hogy a Druzsiana-hagyomány a 15. század végétől fokozott népszerűsége telt szert.

Nemsokára a név bekerült a fejedelmi családok körébe is. Ezt megelőzte, hogy Szárhegyi Lázár Druzsina 1566-90 között férjhez ment Bethlen Farkashoz, gyermekük pedig nem kisebb személyiség volt, mint Bethlen Gábor, a későbbi erdélyi fejedelem.⁴⁶ Bethlen Gábor testvére, István az édesanyja tiszteletére adhatta ugyanezt a nevet leányának (+1670), aki Rhédey Ferenc későbbi erdélyi fejedelem felesége lett.⁴⁷

Ezután mind a három említett családban hagyománnyá vált a Druzsina név. Egyrészt egy 1704-es adat szerint Rhédey Ádám és gr. Bethlen Anna lánya viselte ezt.⁴⁸ Másrészt gróf Lázár Druzsina (Lázár Ferenc és Csáki Zsuzsanna leánya) személyében tűnik föl a név, aki 1702-ben már élt, később báró Henter Dávidhoz ment férjhez, és 1744-ben halt meg.⁴⁹ Végül a Bethlen családból is ismerjük két további Druzsina nevét: az egyikről 1698-as adatunk van, férjével, Zabolai

---

személyében, aki Bényei Radák Ádám (+1803) feleségeként tűnik fel a családfákon (NAGY i. m. IX. 547.)

⁴⁴ A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei. II. 1485-1526. Közzéteszi: JAKÓ ZSIGMOND. Bp. 1990. 4200., 4932. reg.

⁴⁵ IVÁNYI BÉLA: A Tomaj nemzetség és a Tomaj nemzetségbeli Losonczi Bánffy család története I. Bp. 1941. 160. Jakó i.m. 3126.; esetleg megegyezik azzal a „nemes Druzsiana özvegyasszonnyal”, aki 1508-ban Vajdaszentivánon részbirtokos. (IVÁNYI BÉLA: Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli Losonczy Bánffy család történetéhez. II. 1458-1526. Bp. 1928. 419-421.)

⁴⁶ LÁZÁR MIKLÓS: A gróf Lázár család. Kolozsvár 1858. 59. sz. 125.; Gyula város oklevéltára... i. m. 651. sz. oklevél, 432.; Bojti Veres Gáspár: A Nagy Bethlen Gábor viselt dolgairól. 1614. In: Bethlen Gábor emlékezete. Összeállította: MAKKAI LÁSZLÓ. Bp. 1980. 37. Ugyanakkor nem látjuk megerősítve Nagy Iván állásfoglalását (Nagy i. m. II. 78-79.), aki szerint már 1461-ben Bethlen Elek alvajda felesége Losonczy Bánffy Druzsána lett volna.

⁴⁷ Rhédey 1667-ben halt meg. (Teleki Mihály levelezése IV. 1667-69. Bp. 1908. Szerk.: GERGELY SÁMUEL); Bethlen János: Erdély története 1629-1673. Bp. 1993. 294-295.; vö. még: PETTKÓ BÉLA: A Miske család levelesládájából. Századok 1888/7. 638-641. 639.

⁴⁸ NAGY i. m. VI. 175.; Később két Druzsinaról van adat a 18. századból: az egyik szülei Rhédey Gábor és Cserey Zsuzsa voltak (NAGY i. m. IX. 744.), a másiknak Nemes György és Bánffy Zsuzsi (NAGY i. m. VIII. 123.)

⁴⁹ LÁZÁR i. m. 72. sz. 235.

Mikes Mihállyal 1721-ben hunytak el.⁵⁰ A másik, Bethlen Farkas kancellár és történetíró lánya, akit Hídvégi Nemes Ferenc férjeként említenek 1707-ben.⁵¹ Nem tudjuk, melyikre vonatkozhat az ádámosi székelykapu felirata: „Comes Drusina Bethlen Anno 1714 Die 20 July”⁵² Negyedikként még megemlítjük a Bogáthy családot is, ahonnan anyai ágon származott Szárhegyi Lázár Druzsina. Bogáthy Druzsianára az 1600-as évek elejéről van adat.⁵³

A már említett Losonci Bánffy családban továbbra is divatos maradt a Druzsina név, de két másik változata, a Druzsa és a Druzsi vált népszerűvé. A 16. században élt Bánffy Miklós és Telegdy Orsolya lánya, Druzsa.⁵⁴ A 17. században Tholdy György feleségeként bukkan fel Bánffy Druzsi neve⁵⁵, majd a 18. században Bánffy Zsigmond és báró Kemény Kata lánya viselte a Druzsa nevet.⁵⁶ Ezután már a Tholdy család berkeiben is kedvelté vált az elnevezés: előbb Kende Márton feleségeként is ismerünk egy lányt⁵⁷, majd a 18. század közepén Tholdy Mihály és Szalánczy Mária gyermekét hívták Druzsinnak⁵⁸. Még később, az 1840-ben elhunyt Tholdy Ferenc felesége volt Tholdalagi Druzsina, aki még az 1860-as években is élt egyikeként a legutolsó Druzsinnak.⁵⁹

Számos további erdélyi családban találkozhatunk a névvel. Ezek nemcsak nemcsak a már felsoroltakkal, hanem egymással is rokonságban voltak. Ennek alapja általában a beházasodás volt, de olyanra is találunk példát, mikor az egy közös őstől való származás elmélete tette őket rokonokká.⁶⁰

Almády Druzsiana (máshol Druzsa) 1616-ban már özvegy volt.⁶¹

Barcsay Druzsiana - férje Kún Gergely (+1678).⁶²

Cserey Druzsi - a család rokoni kapcsolatairól már szóltunk, férje a 18-19. században élt.⁶³

---

⁵⁰ NAGY i. m. VII. 474.

⁵¹ NAGY i. m. II. 79.

⁵² B. NAGY MARGIT: Reneszánsz és barokk Erdélyben. Bukarest 1970. 81.

⁵³ KIS BÁLINT: Erdély régi családai. Turul XI (1893) 22-27. 24. NAGY i. m. XII. 84. vö. még egy 17. sz. végén élt Bogáth Druzsával is, aki Barcsay András felesége volt. (NAGY i. m. Pótlékkötet 77.).

⁵⁴ NAGY i. m. Pótlékkötet 66.

⁵⁵ NAGY i. m. XI. 157., ; fiuk, István 1713-as végrendelete is ismert. (PETTKÓ i. m. 641.)

⁵⁶ NAGY i. m. Pótlékkötet 66.

⁵⁷ NAGY i. m. Pótlékkötet 308.

⁵⁸ Nevét bizonyára nagyanyjáról, Bánffy Druzsiról kaphatta (vö: NAGY i. m. XI. 157.).

⁵⁹ Nagy i. m. XI. 153.

⁶⁰ Így pl. a Kálnokyak közös őst feltételeztek a Mikó és a Hídvégi Nemes családdal (I. Genealógiai Füzetek II (1904) 71.).

⁶¹ NAGY i. m. Pótlékkötet 13.

⁶² NAGY i. m. Pótlékkötet 77. Druzsa testvéréről: PETRI MÓR: Szilágy vármegye monographiája. V. 1903. 90-91. Barcsay Drusiána és Osdolai Kún Gergely 1643-ban, Algyógyon kelt lakodalmi meghívóját is ismerjük. Közli: IFJ. BIÁS ISTVÁN, Genealógiai Füzetek VIII (1910) 139.

⁶³ NAGY i. m. II. 37.

Diósi Druzsinna - az 1690-es években férje az Erdélyből származó Inczedy Péter.⁶⁴

Drugetyevith Horváth Druzsa - férje Torma Péter, éltek a 17. század közepén.⁶⁵

Földváry Druzsianna - férje Kebelei Nagy Sámuel.⁶⁶

Földváry Druzsi - férje gróf Teleki Mihály (+1816).⁶⁷

Hatfaludy Druzsa - férje Inczedy Mihály, ők a 19. század elején éltek.⁶⁸

Kálnoky Druzsianna - Kálnoky Bálint és Petky Anna leánya, 16. század.⁶⁹

Kenderesi Druzsianna - közelebbi adatok nélkül.⁷⁰

Kolosvári Druzsianna - még az 1860-as években is élt.⁷¹

Lugosi Druzsi(anna) - férje Torockay Péter kir. T. ülnök (+1724).⁷²

Makray Druzsa - apja Makray József, anyja Csíkos Klára, 18. század.⁷³

Makray Druzsa - élt a 19. század elején.⁷⁴

Mikó Druzsianna - férje a Kissárossy Sárossy családból való.⁷⁵

Mikó Druzsianna, apja Mikó Zsigmond, anyja Almádi Angleta, 17. század.⁷⁶

Miske Druzsa - élt a 18. század végén, apja Miske Sámuel.⁷⁷

Miske Druzsi - a 19. század közepén.⁷⁸

Sombory Druzsiána - 1729, 1794-ben már özvegy.⁷⁹

Szilvássy Druzsiána - a 17. században élt.⁸⁰

A fenti példák sora jól mutatja, hogyan terjedt szét családról családra a különös keresztnévadás szokása. A Druzsianna-hagyomány viszont, mint szólunk róla, fokozatosan kikopott a hazai köztudatból, azaz a két ellentétes folyamat zaj-

---

⁶⁴ KIS BÁLINT: Az Inczédi és a belőle kiágazott báró Jósinczi család. Turul XI (1893a) 154-155; vö. még: NAGY i. m. V. köt. 241.

⁶⁵ NAGY i. m. XI. 254.

⁶⁶ NAGY i. m. VIII. köt. 77.

⁶⁷ NAGY i. m. III. köt. 231.

⁶⁸ NAGY i. m. V. köt. 242.; Kis i. m. 1893a. 154-155.

⁶⁹ NAGY i. m. VI. 50. vö.: Báró Apor Péter Lusus Mundija. A Kálnoki család. Ford. SZÁSZ FERENC. Genealógiai Füzetek VIII (1910) 104-107.; vö. még a 60. jegyzettel.

⁷⁰ NAGY i. m. XVI. 195.

⁷¹ NAGY i. m. VI. 312.

⁷² NAGY i. m. XI. köt. 267.

⁷³ NAGY i. m. VII. köt. 274.

⁷⁴ Férjeként hol Kakucsi Farkas, hol Torma István tűnik föl (NAGY i. m. VII. 274. XI. 255.)

⁷⁵ NAGY i. m. X. köt. 73.

⁷⁶ NAGY i. m. VII. köt. 484. vö. még: M. BARABÁSY ISTVÁN: Az oroszfi Mikó család és rokonságai a XVIII. század végéig. Genealógiai Füzetek VI (1908) 56-58.

⁷⁷ KIS BÁLINT: A magyarcsesztvei Miske-család. Turul XXXIII (1915) 26-32. 29. vö. NAGY i. m. VII. köt. 510.; ahol Druzsa édesanyja kapcsán más adat található.

⁷⁸ NAGY i. m. VII. 320.

⁷⁹ NAGY i. m. X. köt. 278.

⁸⁰ NAGY i. m. X. köt. 729. Hajósi Bornemissza Rebeka és Szilvássy István lánya (BÖJTHE ÖDÖN: Hunyadmege sztrigymelléki részének és nemes családjainak története. Bp. 1891. 274.)

lott le. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy a keresztnév éppen Erdélyben és a Partiumban vált népszerűvé, ott ahol a terjedő protestantizmus hamar „eltüntette” a legenda nőalakjának tiszteletét, a névadás kései motivációjaként valami mást kell keresnünk.

A különös keresztnév továbbterjedését - úgy tűnik - a családokban továbbélő névadási hagyomány biztosította. A név általában házasság révén honosodott meg egy-egy családban, majd a közös gyermek nevében fennmaradt. Ezt tovább erősítette, hogy egyes családok többszörösen is rokonságba keveredtek egymással, és az újszülött lány megkapta keresztanyja, nagynénje vagy nagyanyja nevét. Ezenkívül hozzávehetjük, hogy szokás volt a név újraadásával megadni valamely kiemelkedő ős tiszteletét is. A fenti adatokból látjuk, hogy a Druzsiána név a 19. század második felében már alig volt jelen a hazai névanyagban. A legújabb kiadású utónévkönyvek⁸¹ szerint, napjainkban nem fordul elő a gyakoriak közt, feltételezhetően nincs ilyen nevű nő Magyarországon. E patinás keresztnévet pedig szívesen hallanánk hazai női neveink között ma is.

FÜLÖP ANDRÁS – FÜLÖP LÁSZLÓ

ITT MINDENKI KITŰNŐ?

Vizsgálódásaim és mostani mondanivalóm témáját alapvetően két tényező motíválta. Az egyik kifejezetten személyes érintettségből fakad, pontosabban az 1994-ben született fiúgyermekem keresztnéve, illetve a névvel kapcsolatos utólagos viszonyom. A másikat a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei (százhuszezer példányban megjelenő) napilap, a Kelet-Magyarország időleges rovata alapozta meg. Ez év nyarán ugyanis viszonylagos rendszerességgel, összesen 24 alkalommal olvashattuk-nézhattük-böngészgethettük az „Itt mindenki csupa 5-ös!” című, színes gyermekfotókkal teli oldalt az újságban. Az egyes fényképek alatt a teljes név, az osztály, a település és az iskola neve szerepelt. 24-szer 68, azaz 1632 általános iskolás adata. Ráadásul minden tanuló kitűnő eredménnyel zárta a tanévet. Érdeklődésemet tovább fokozta, hogy bizonyos keresztnévek feltűnő gyakorisággal ismétlődnek, hogy olykor igen különleges nevek bukkannak föl; hogy nem ritkaság a testvérek jelenléte; s hogy az adatok szerint szemmel láthatólag kevesebb a felső tagozatosok száma. Mindemellett egyenesen lenyűgözött a fölismerés, hogy éppen a 4. osztályosok jelentenek szembetűnő cezúrát a még tömeges és a szisztematikusan fogyatkozó adatnyújtók tábora között. Ez pedig azért lehet lényeges, mert a negyedikesek 1990–91-ben látták meg a napvilágot, tehát már a rendszer-

---

⁸¹ LADÓ JÁNOS – BÍRÓ ÁGNES: Magyar utónévkönyv. Bp. 1998. 163.; PÁLFY GYULA: Utónévkönyv. Bp. 1999. 196.